

Оксана ДЕСЯТНЮК

доктор економічних наук, професор, Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, Україна, okster2014@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-1384-4240

Євгеній Шаповалов

аспірант, Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, Україна, shapovalov457@gmail.com

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Вступ. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади повноцінно впроваджується в Україні з 2015 року. Децентралізація є однією із найбільш важливих трансформацій в контексті євроінтеграційних процесів та має на меті формування реального місцевого самоврядування, починаючи із базового рівня – об'єднаних громад. Новостворені об'єднані територіальні громади мають бути спроможними забезпечувати наявні повноваження та надавати суспільні послуги на належному рівні. Соціально-економічна стабільність базового рівня адміністративно-територіального устрою багато в чому залежить від відповідності та балансу між отриманими фінансовими ресурсами та повноваженнями. Очікуване введення ринку земель сільськогосподарського значення може спричинити значні зміни в структурі податкових надходжень об'єднаних громад окремих регіонів.

Мета – розкрити тенденції формування дохідної частини місцевих бюджетів та обґрунтувати шляхи підвищення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування в контексті реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Результати. Досліджено стан, проблеми, джерела надходжень і подальші перспективи місцевих бюджетів в Україні. Визначено основні джерела надходжень дохідної частини місцевих бюджетів, їх економічну природу, особливості адміністрування та можливі загрози у випадку запуску ринку землі. Виявлено актуальні проблемні питання формування та можливі джерела подальшого наповнення дохідної частини місцевих бюджетів.

Висновки. Обґрунтовано доцільність перегляду чинного податкового та бюджетного законодавства для забезпечення належного фінансового ресурсу для органів місцевого самоврядування. Окреслено необхідність пошуку альтернативних джерел над-

ходжень до місцевих бюджетів сільських територіальних громад із податку на доходи фізичних осіб з отриманих паїв. Запропоновано застосування таких важелів, як: встановлення нижніх меж ставок місцевих податків, належне наповнення державних реєстрів, вдосконалення адміністрування місцевих податків.

Ключові слова: бюджет, децентралізація, місцеві бюджети, місцеві податки, ринок землі, податок на доходи фізичних осіб, об'єднані територіальні громади.

Бібл.: 10.

Оксана ДЕСЯТНЮК

доктор економічних наук, професор, Тернопольський національний економічний університет, Тернополь, Україна

Евгеній ШАПОВАЛОВ

аспірант, Тернопольський національний економічний університет, Тернополь, Україна

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ ДОХОДНОЙ ЧАСТИ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ В КОНТЕКСТЕ АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ РЕФОРМЫ В УКРАИНЕ

Введение. Децентрализация является одной из наиболее важных трансформаций в контексте евроинтеграционных процессов, ее цель – формирование реального местного самоуправления, начиная с базового уровня – объединенных общин. Объединенные территориальные общины должны быть способными обеспечивать имеющиеся полномочия и предоставлять общественные услуги на должном уровне. Социально-экономическая стабильность базового уровня административно-территориального устройства во многом зависит от соответствия и баланса между полученными финансовыми ресурсами и полномочиями. Ожидаемое введение рынка земель сельскохозяйственного значения может привести к значительным изменениям в структуре налоговых поступлений объединенных общин отдельных регионов.

Цель – исследовать тенденции в формировании доходной части местных бюджетов и обосновать пути повышения финансовой состоятельности органов местного самоуправления в контексте реформы местного самоуправления и территориальной организации власти.

Результаты. Исследовано состояние, проблемы, источники доходов и дальнейшие перспективы местных бюджетов в Украине. Определены основные источники поступлений доходной части местных бюджетов, их экономическая природа, особенности администрирования и возможные угрозы в случае запуска рынка земли. Выявлены актуальные проблемные вопросы формирования и возможные источники дальнейшего наполнения доходной части местных бюджетов.

Выводы. Обоснована целесообразность пересмотра действующего налогового и бюджетного законодательства для обеспечения надлежащего финансового ресурса для органов местного самоуправления. Определена необходимость поиска альтернативных источников поступлений в местные бюджеты сельских территориальных общин по налогу на доходы физических лиц с полученных паев. Предложено применение таких рычагов, как: установление нижних пределов ставок местных налогов, надлежа-

щее наполнение государственных реестров, совершенствование администрирования местных налогов.

Ключевые слова: бюджет, децентрализация, местные бюджеты, местные налоги, рынок земли, налог на доходы физических лиц, объединенные территориальные общины.

Oksasna DESYATNYK

Dr. Sc. (Economics), Prof., Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine,

okster2014@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1384-4240

Yevhenii SHAPOVALOV

Graduate student, Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine,

shapovalov457@gmail.com

ACTUAL ISSUES OF FORMING THE REVENUE PART OF LOCAL BUDGETS IN THE CONTEXT OF ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL REFORM IN UKRAINE

Introduction. *The reform of local self-government and territorial organization of power has been implemented in Ukraine since 2015. Decentralization is one of the most important transformations in the European integration context and aims to form real local self-government, starting from the basic level – united communities. The formed united territorial communities have to be able to provide its competitions and public services at the appropriate level. Socio-economic stability of the basic level of administrative-territorial structure heavily depends on the correspondence and balance between the received financial resources and competitions. At the same time, the state and trends of local budgets are influenced by legislation framework. Currently, the revenue part of local government budgets is too dependent on government programs and subventions, which makes it difficult for communities to independently stimulate local economic development. Also, the expected introduction of a market for agricultural land may lead to significant changes in the structure of tax revenues of the united communities of individual regions.*

The purpose. *Investigate trends in the formation of the revenue part of local budgets and find ways to increase the financial capacity of local governments in the context of reform of local government and territorial organization of power.*

Results. *The state, problems, sources of revenues and further prospects of local budgets in Ukraine are studied. The main sources of revenue of local budgets, their economic nature, features of administration and possible threats in case of launch of the land market are identified. Topical issues of formation and possible ways and sources of further filling of the revenue part of local budgets are identified.*

Keywords: *budget, decentralization, local budgets, local taxes, land market, personal income tax, united territorial communities.*

JEL Classification: H621, H72.

Постановка проблеми. Децентралізація є однією із найбільш важливих трансформацій в контексті євроінтеграційних процесів та має на меті формування реального місцевого самоврядування, починаючи із базового рівня – об'єднаних громад. Новостворені об'єднані територіальні громади мають бути спроможними забезпечувати наявні повноваження та надавати суспільні послуги на належному рівні. Соціально-економічна стабільність базового рівня адміністративно-територіального устрою багато в чому залежить від відповідності та балансу між отриманими фінансовими ресурсами та повноваженнями. Водночас, стан і тенденції місцевих бюджетів перебувають під впливом окремих положень нормативно-правової бази. Наразі дохідна частина бюджетів органів місцевого самоврядування є занадто залежною від державних програм та субвенцій, що ускладнює можливість самостійного стимулювання громадами місцевого економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які присвятили свої дослідження питанням фіскальної децентралізації та розвитку місцевих бюджетів, варто виокремити напрацювання таких вчених, як: П. Бардан, Ю. Ганущак, Я. Казюк, А. Кіріако, О. Кириленко, А. Крисоватий, О. Рока-Сангlesh, М. Саттон, Ю. Сибірянська, О. Солонтай, А. Ткачук, Р. Фішман, М. Шнайдер. Проте такі дослідження в основному стосуються загальних принципів і положень функціонування місцевих бюджетів в умовах реформ, але досі немає ґрунтовних досліджень, які опиралися б на чіткі приклади із практики функціонування створених об'єднаних територіальних громад та запропонували б дієві інструменти і шляхи підвищення їх фінансової спроможності.

Метою дослідження є аналіз тенденцій формування дохідної частини місцевих бюджетів та обґрунтування шляхів підвищен-

ня фінансової спроможності органів місцевого самоврядування в контексті реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адміністративно-територіальна реформа триває вже протягом шести років. У поточному 2020 р. децентралізація підходить до завершення та стосуватиметься побудови нової системи управління на місцях. Очікується побудова трирівневої системи адміністративно-територіального устрою.

Відповідно до цього виникає потреба в реформатуванні системи місцевих фінансів, адже повсюдно на території України створюються нові управлінські структури із новими повноваженнями – об'єднані територіальні громади.

Іншою вагомою зміною є очікуване з 2021 р. впровадження ринку земель сільськогосподарського призначення. У структурі експорту товарів України, за підсумками 2019 р., 44,2% (22146 млн дол.) займає продукція агропромислового комплексу та харчової промисловості [1]. Таким чином, аграрний сектор є ключовим у формуванні ВВП та капіталу на території України. Це зокрема впливає на фінансовий ресурс місцевого самоврядування.

Водночас, місцеві фінанси мають непряму залежність від глобальних економічних викликів сучасності. Економічна криза, пандемія коронавірусу та карантин чинять негативний вплив на економіку України. Податкові канікули, часткові зупинки виробництва, скорочення заробітних плат для працівників сфери обслуговування та неоплачувані відпустки суттєво вплинули і на місцеві бюджети, які втрачають доходи від податкових недонаходжень. Наприклад, за березень-квітень 2020 р. загальний фонд бюджету Вінницької області недоотримав близько 180 млн грн [2].

Основним джерелом власних надходжень бюджетів об'єднаних територіальних

громад є податок на доходи фізичних осіб в розмірі 60% від контингенту, що є фактичним відображенням рівня розвитку економіки та, відповідно, зайнятості населення на певній території. Таке твердження реалізується на прикладі бюджетів об'єднаних територіальних громад Вінницької області. Питома вага податку на доходи фізичних осіб становить 60,8% (рис. 1).

Законами України № 533-IX від 17 березня 2020 р. “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)” [4] та №533-IX від 13 квітня 2020 “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2020 рік” [5] суб'єктів господарювання звільнено від сплати окремих місцевих податків, зменшено обсяг трансфертів і розмір видатків на низку програм, запроваджено обмежувальні заходи щодо діяльності окремих видів бізнесу, що ставить під серйозну загрозу можливість

відновлення ділової активності на території громад після завершення карантину.

При цьому стаття 103 Бюджетного кодексу України зазначає [6], що надання державою податкових пільг, які зменшують доходи місцевих бюджетів, має супроводжуватися наданням коштів з державного бюджету на компенсацію цих втрат. Водночас, Законом № 553 Верховна Рада скасувала таку норму на період 2020 бюджетного року. Відтак, можна дійти висновку, що втрати місцевого самоврядування не будуть компенсованими.

Також, відповідно до прогнозу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільськогосподарства України, замість очікуваного зростання економіки на 3,2%, в 2020 р. ВВП України впаде на 4,2%. Наступного 2021 р. економіка має відновитися і зрости на 2,4%. Також, негативним є прогноз щодо інфляції – у 2020 р. вона зросте до 7%, замість планових 6,3%, однак вже наступного року очікується її зниження до 5,9% [7].

Таким чином, наразі місцеві бюджети є доволі залежними від рішень законодавчої

Рис. 1. Структура надходження доходів загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад Вінницької області у 2019 р.*

* Складено на основі [3].

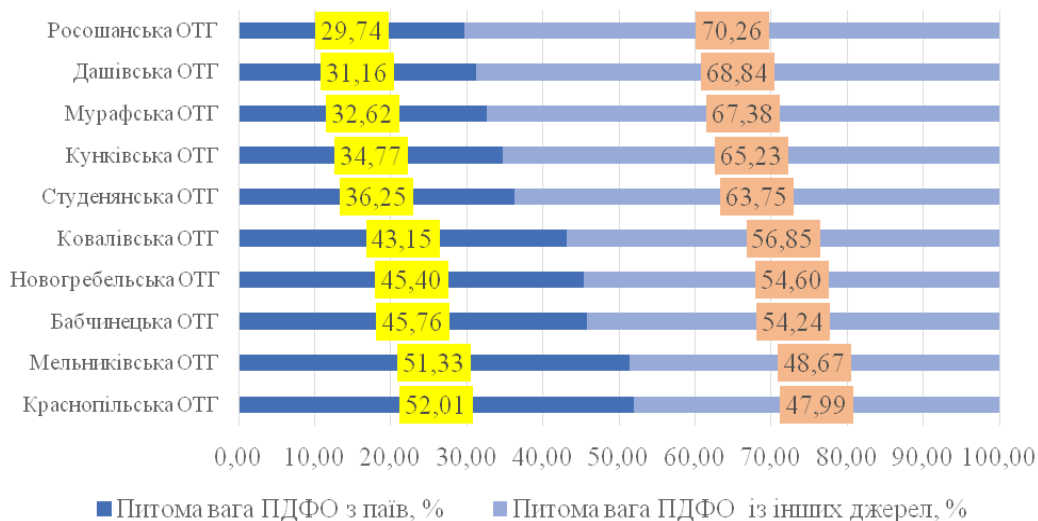
гілки влади, що суперечить ідеї децентралізації і Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Водночас, на нашу думку, сільська місцевість має більше шансів вийти з кризи з мінімальними втратами, ніж великі міста, адже основну частину податкових надходжень бюджету більшості об'єднаних громад складає ПДФО, що сплачується податковими агентами із доходів платника податку інших, ніж заробітна плата. Якщо в містах є велика кількість промислових підприємств, представників малого та середнього бізнесу, самозайнятих осіб, то головним джерелом податку в сільській місцевості є податок на доходи фізичних осіб з доходу, отриманого від надання в оренду земельних часток (паїв).

Для прикладу, пропонується розглянути десять сільських об'єднаних територіальних громад Вінницької області, в яких від 30 до 50 відсотків ПДФО генерується саме завдяки виплаті оренди за обробку паїв (рис. 2).

Також поточна ситуація на світовому ринку продовольства та відсутність посівів у Європі через карантин створюють перспективи на отримання податків від торговельних операцій саме в громадах, де діють сільськогосподарські підприємства.

Водночас, передбачене з липня 2021 р. упровадження ринку земель сільськогосподарського призначення очікувано внесе корективи в дохідну частину місцевих бюджетів. Очікується, що частина жителів громади, після отримання відповідного права, продадуть паї виробникам сільськогосподарської продукції, що, відповідно, негативно вплине на базу оподаткування за ПДФО, що сплачується податковими агентами із доходів платника податку інших, ніж заробітна плата. Таким чином, сільським ОТГ з метою диверсифікації податкових надходжень необхідно здійснювати заходи, спрямовані на залучення інвестицій і розвиток малого та середнього підприємництва в галузях інших, ніж сільське господарство.

Рис. 2. ТОП 10 ОТГ Вінницької області за часткою ПДФО з паїв в структурі надходжень ПДФО до загального фонду бюджетів за 2019 р.*

* Складено на основі [3].

З огляду на вищезазначене, можна спрогнозувати, що в перспективі кількох найближчих років залежність невеликих сільських об'єднаних територіальних громад від земель сільськогосподарського призначення, як основного ресурсу, що генерує значні податкові надходження на території, зокрема й податку на доходи фізичних осіб, очікувано забезпечить певну економічну стабільність і мінімізує втрати місцевих бюджетів, що стануть наслідком спаду виробництва та зменшення ділової активності через карантин та світову економічну кризу. Водночас, існує необхідність здійснення превентивних заходів та пошуку альтернативних джерел надходжень, що дозволило б запобігти суттєвим втратам місцевих бюджетів сільських ОТГ після впровадження ринку землі сільськогосподарського призначення.

Разом з тим, фіскальна децентралізація неможлива без забезпечення громад належним фінансовим ресурсом, на який громади можуть чинити прямий вплив. Важливим аспектом подальшого підвищення фінансової спроможності громад в Україні є надання дієвих інструментів управління місцевими податками. Відповідно до Європейської Хартії місцевого самоврядування [8], принаймні частина фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування має бути сформована за рахунок місцевих податків і зборів, розмір яких вони мають повноваження встановлювати в межах закону.

У цьому контексті проведемо аналіз основних джерел формування дохідної частини місцевих бюджетів на прикладі Вінницької області.

Згідно з Податковим кодексом України [9], місцеві податки і збори є поділені відповідно до критеріїв встановлення. Обов'язковим для встановлення місцевими радами є єдиний податок, розміри ставок якого для першої та другої групи платників встановлюються органами місцевого само-

врядування; плата за землю (крім лісових земель) та транспортний податок.

Необов'язковими до встановлення є податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, туристичний збір, земельний податок на лісові землі та збір за місця для паркування транспортних засобів. При прийнятті рішення про встановлення місцевих податків та зборів обов'язково визначають об'єкт оподаткування, платника податків і зборів, розмір ставки, податковий період та інші обов'язкові елементи, визначені статтею 7 Податкового кодексу України [9].

Під час встановлення податків можуть передбачатися податкові пільги та порядок їх застосування. Підставами для надання податкових пільг є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат.

Разом з тим, вітчизняним законодавством забороняється надання індивідуальних податкових пільг чи звільнення від сплати місцевих податків. Загалом таке рішення, більшою мірою, є доцільним, оскільки унеможливорює корупційну складову та створення преференцій окремим суб'єктам господарювання. Проте органи місцевого самоврядування позбавлені одного із можливих інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку та гнучкості при залученні потенційних інвесторів на територію, що є можливим в окремих країнах Європи.

Помітною проблемою залишається часткове невиконання місцевими податками фіскальної функції. Пропонуємо розглянути причини такого явища на прикладі Вінницької області.

За 2019 р. до зведеного бюджету Вінницької області надійшло єдиного податку в сумі 1333,8 млн грн, що становить 103,3% до планових річних призначень з урахуванням змін. Темп зростання зазначеного по-

датку, порівняно з відповідним періодом минулого року, становить 115,0%. Поряд з цим, зменшились надходження, порівняно з відповідним періодом минулого року, у Ковалівській ОТГ – на 13,4%, Мельниківській ОТГ – на 6,7%, Кунківській ОТГ – на 3,6%, Лука-Мелешківській ОТГ – на 2,6%, Тростянецькій ОТГ – на 0,8% [3].

Актуальною проблемою є те, що окремими місцевими радами Вінницької області затверджені низькі ставки для платників другої групи податку. Так, ставки податку на рівні 10% (максимально – 20% від мінімальної заробітної плати) затвердили у Крижопільському районі – 16 місцевих рад, Томашпільському – 13 рад, Козятинському – 10 рад, а також у місті обласного значення Ладизжин та Калинівській ОТГ. Крім того, окремі місцеві ради затвердили ставки єдиного податку для двох груп платників нижче 10%. Ще 3 ради у Козятинському районі (Махаринецька сільська рада – 8%, Дубово-Махаринецька та Сокілецька сільські ради – по 5% відповідно), Крижопільському районі (Вільшанська сільська рада – 5%), Піщанському районі (Яворівська сільська рада – 7%), Чернівецькому районі (Шендерівська сільська рада – 5%). При перегляді місцевими радами ставок єдиного податку на 2020 р. із зазначених рад лише у Заболотненській сільській раді Крижопільського району ставки збільшені до 20% [3].

Можна дійти висновку, що вищезазначені громади, приймаючи низькі ставки щодо єдиного податку, у такий спосіб стимулюють розвиток малого та середнього бізнесу на території. Водночас, більшість із цих громад представляють сільські території. Особливістю другої групи єдиного податку є те, що він передбачений для фізичних осіб-підприємців, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг (у тому числі побутових). Традиційно, сфера послуг, зокрема готельно-ресторанний

бізнес, розвинута саме в міських громадах, тоді як для сільських громад основним ресурсом та центром економіки є земля та сільське господарство.

Таким чином, прийняття сільськими та селищними радами низьких ставок по другій групі єдиного податку не є виправданим, суттєво не впливає на розвиток підприємництва в громадах та вказує на часткове нерозуміння окремими органами місцевого самоврядування економічної природи цього платежу.

Також одним із місцевих податків є податок на майно, що складається із податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортного податку та плати за землю. Перелік об'єктів оподаткування податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, відображається у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Податкові органи повідомляють платників-фізичних осіб за місцем податкової адреси про суму нарахованого податку, відповідно до даних реєстру. Однак дані в реєстрі не є повними, що зменшує можливість фінансових органів місцевих рад здійснювати ефективний податковий менеджмент та планування бюджетів.

У структурі доходів зведеного бюджету об'єднаних територіальних громад Вінницької області за 2019 р. сума податку на нерухомість становила 21835,1 тис. грн, або лише 1,8% [3].

При розгляді бюджетів міст обласного значення Вінниччини, де проживає велика кількість людей, і відповідно наявна більша база оподаткування, ситуація є майже ідентичною, що вказує на незначну питому вагу податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки в структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів Вінниччини.

Щодо податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, то законодавчо визначена гранична максимальна межа

у розмірі, що не перевищує 1,5% розміру мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня податкового (звітного) року, за 1 квадратний метр (на 2020 рік – 70,85 грн.) [9]. Такою самою є ситуація щодо плати за землю в частині земельного податку на більшість видів земель (окрім сільськогосподарських угідь).

Водночас, мінімальна межа ставок законодавчо не визначена. Місцеве самоврядування в Україні є колегіальним [10]. Будь-яке рішення ради, особливо із бюджетних питань, – компроміс між депутатами та головою. Зазвичай, депутатами місцевих рад стають місцеві підприємці, для яких встановлення максимальних ставок є не вигідним. Це призводить до зловживання під час затвердження ставок місцевих податків. Багато місцевих рад з року в рік затверджують нульові ставки оподаткування об'єктів нерухомого майна (особливо нежитлової площі) або 0,01% розміру мінімальної заробітної плати.

Також це стосується і плати за землю в частині земельного податку. Показовими є випадки, коли територіальні громади, що здійснили добровільне об'єднання і перейшли на прями міжбюджетні відносини та відповідно отримали більші повноваження, з метою забезпечення достатніх надходжень до місцевих бюджетів встановлюють виважені ставки земельного податку. Наприклад, прийнята в 2019 р. та діюча наразі ставка земельного податку для фізичних осіб для ведення фермерського господарства у Краснопільській сільській об'єднаній територіальній громаді становить 3% від нормативно-грошової оцінки, тоді як на решті території Гайсинського району встановлено ставки на рівні 0,3% від нормативно-грошової оцінки.

Саме через це виникає ситуація, коли контролюючі органи не приділяють значну увагу адмініструванню окремих місцевих

податків через його низьку питому вагу в структурі доходів місцевих бюджетів. Часто процес виписки та надсилання рекомендованим листом платнику–фізичній особі податкового повідомлення–рішення коштує дорожче, ніж сума податку до сплати. Так, при встановленні ставки земельного податку, яка становить 10 грн, комісія в банку – 13 грн та рекомендований лист коштує 17 грн. Таким чином, органи місцевого самоврядування не лише позбавляють себе частини відповідного ресурсу, а й створюють незручності для контролюючого органу.

Також незначну фіскальну функцію має інший платіж, що є складовою податку на майно – транспортний податок, оподаткування яким підлягають легкові автомобілі, з року випуску яких минуло не більше п'яти років та середньоринкова вартість яких перевищує 375 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня податкового (звітного) року. Ставка транспортного податку – 25 тисяч гривень на рік за одне таке авто.

У структурі надходжень зведеного бюджету Вінницької області цей податок займає менше 0,2% [3]. До того ж очевидним є той факт, що найбільше коштів від транспортного податку надходить до бюджету обласного центру, що є центром ділового та економічного життя регіону.

Наприклад, за січень–квітень 2020 р. власники елітних автомобілів на Вінниччині сплатили до місцевих бюджетів 2,71 млн грн транспортного податку, що є на 495,9 тис. грн або на 22,4% більше від планових показників. Водночас, порівняно із відповідним періодом 2019 р., сума сплаченого податку зменшилась на 171,3 тис. грн або майже на 6% [2]. Це пояснюється законодавчим скороченням переліку авто, що підлягають оподаткуванню з більш ніж 3,5 сотень до майже 170 одиниць.

Варто зазначити, що досвід країн Європи вказує на поступову зміну економічної

природи цього платежу та переорієнтацію із категорії майнового до екологічного податку, коли оподаткуванню підлягають саме старі автомобілі, що продукують значну кількість викидів вуглецю.

Також на надходження платежів до бюджету негативно впливає наявність заборгованості з податків і зборів, яка станом на 01.01.2020 р. у Вінницькій області становить 219,7 млн грн та збільшилася, порівняно з початком року, на 48,8 млн грн. Найбільші суми заборгованості з плати за землю – 91,5 млн грн, податку на доходи фізичних осіб – 62,0 млн грн, єдиного податку – 21,3 млн грн. Значне зростання недоїмки спостерігається у Вінницькій міській ОТГ – 17,1 млн грн, Вінницькому – 7,3 млн грн, Тиврівському – 3,5 млн грн та Барському районі – 1,9 млн грн [3].

Причини виникнення податкового боргу залежать як від податку, його економічної природи, так і роботи, яку контролюючі органи проводять із платниками на конкретній території. В теорії, згідно із Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні”, органи місцевого самоврядування у галузі бюджету, фінансів і цін можуть здійснювати контроль за дотриманням зобов’язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях, незалежно від форм власності. Проте на практиці місцеве самоврядування не має дієвих інструментів впливу на платників, окрім проведення інформаційно-роз’яснювальної роботи разом із податковими органами.

Висновки. Таким чином, у процесі дослідження розкрито тенденції формування дохідної частини місцевих бюджетів та обґрунтовано шляхи підвищення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування в контексті реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Зокрема, аргументовано, що ефективність проведення адміністратив-

но-територіальної реформи в Україні значною мірою залежить від упорядкування та удосконалення системи місцевих фінансів. Успішна зміна парадигми дохідної частини місцевих бюджетів дасть змогу забезпечити функціонування фінансово спроможних органів місцевого самоврядування на базовому рівні адміністративно-територіального устрою. Водночас доведено, що окрему увагу потрібно приділити пошуку додаткових надходжень до місцевих бюджетів, які компенсували б очікувані втрати з податку на доходи фізичних осіб з паїв. Необхідне також здійснення заходів із вдосконалення процесу адміністрування та забезпечення належного виконання фіскальної функції місцевих податків і зборів.

Зокрема, існує об’єктивна необхідність дослідження можливості передачі адміністрування окремих місцевих податків та надання доступу до відповідних реєстрів (у випадку податку на майно) органам місцевого самоврядування, що дасть змогу забезпечити належні обсяги надходження місцевих податків до відповідних бюджетів та частково вирішить питання виникнення податкового боргу.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e3c3c882-4b68-4f23-8e25-388526eb71c3&tag=TendentsiiEksportulnfografika-eksport->
2. Аналітична довідка департаменту фінансів Вінницької обласної державної адміністрації про стан виконання місцевих бюджетів Вінницької області за січень-квітень 2020 р.
3. Аналітична довідка департаменту фінансів Вінницької обласної державної адміністрації про стан виконання місцевих бюджетів Вінницької області за 2019 р.

4. Закон України № 533-IX від 17 березня 2020 року “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (Covid-19)”. *Голос України*. 2020. № 51.

5. Закон України №533-IX від 13 квітня 2020 “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2020 рік”. *Голос України*. 2020. № 68.

6. Бюджетний кодекс України: станом на 18 квітня 2020 р. *Голос України*. 2010. № 143.

7. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України “Україна у 2020-2021 роках: наслідки пандемії. Консенсус-прогноз”. URL : <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Konsensus-prognoz>.

8. Європейська хартія місцевого самоврядування.

9. Податковий кодекс України: станом на 02 квітня 2020 р. *Голос України*. 2010. № 229–230.

10. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”: за станом на 02 квітня 2020 р. Київ : Парлам. вид-во., 1997. № 24.

References

1. Ofitsiinyi sait Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy [Official site of the Ministry of development of economy, trade and agriculture of Ukraine]. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e3c3c882-4b68-4f23-8e25-388526eb71c3&tag=TendentsiiEksportu-Infografika-eksport->

2. Analitychna dovidka departamentu finansiv Vinnytskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii pro stan vykonannya mistsevykh biudzhety Vinnytskoi oblasti za sichen-kviten 2020 r. [Analytical report of the finance department of the Vinnytsia regional State Administration on the state of execution of local budgets of the Vinnytsia region for January–April 2020] [in Ukrainian].

3. Analitychna dovidka departamentu finansiv Vinnytskoi oblasnoi derzhavnoi administratsii pro stan vykonannya mistsevykh biudzhety Vinnytskoi

oblasti za 2019 r. [Analytical report of the finance department of the Vinnytsia regional State Administration on the state of execution of local budgets of the Vinnytsia region for 2019] [in Ukrainian].

4. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta inshykh zakoniv Ukrainy shchodo pidtrymky platnykiv podatkiv na period zdiisnennia zakhodiv, spriamovanykh na zapobihannia vynyknenniu i poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby (Covid-19). *Zakon Ukrainy № 533-IXh vid 17 bereznia 2020 roku* [On amendments to the Tax Code of Ukraine and other Laws of Ukraine on support of taxpayers for the period of measures to prevent the occurrence and spread of coronavirus (Covid-19). *Law of Ukraine*]. (2020, March, 17). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 51 [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro Derzhavnyi biudzhzet Ukrainy na 2020 rik. *Zakon Ukrainy №533-IX vid 13 kvitnia 2020”* [On amendments to the Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2020”]. (2020, April, 13). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 68 [in Ukrainian].

6. *Biudzhetni kodeks Ukrainy: stanom na 18 kvitnia 2020 r.* [Budget Code of Ukraine]. (2020, April, 18). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 143 [in Ukrainian].

7. *Ministerstvo rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy “Ukraina u 2020-2021 rokakh: naslidky pandemii. Konsensus-prohnoz”* [Ministry of economic development, trade and agriculture of Ukraine “Ukraine in 2020–2021: the consequences of the pandemic. Consensus-forecast”]. Available at: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Konsensus-prognoz>.

8. *Ievropeiska khartiia mistsevoho samovri- aduvannia* [European Charter of local self-government] [in Ukrainian].

9. *Podatkovyi kodeks Ukrainy: stanom na 02 kvitnia 2020 r.* [Tax Code of Ukraine]. (2020, April, 2). *Holos Ukrainy – Voice of Ukraine*, 229–230 [in Ukrainian].

10. *Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini: za stanom na 02 kvitnia 2020 r.* *Zakon Ukrainy* [On local self-government in Ukraine. *Law of Ukraine*]. (2020, April, 2). *Kyiv: Parlam. vyd-vo*, 24 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.04.2020.